

БЪЛГАРСКО СПИСАНИЕ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ
БРОЙ 2
2015

BULGARIAN JOURNAL OF EDUCATION
VOLUME 2
2015

МЕТОДИЧЕСКИТЕ СХВАЩАНИЯ НА МИХАИЛ ГЕРАСКОВ (1874-1957) ЗА ЧУЖДОЕЗИКОВОТО ОБУЧЕНИЕ

МАРИЯНА ИВАНОВА ИЛИЕВА

Mariyana Ivanova Ilieva. MIKHAIL GERASKOV (1874-1957) METHODOLOGICAL
CONCEPTS OF LEARNING FOREIGN LANGUAGE

Abstract: *Mikhail Geraskov is a distinguished Bulgarian educator from the first half of the twentieth century, who developed the scientific foundations of didactics and methodology of training. The aim of the research paper is to presents his ideas about particular methods of teaching foreign language. This paper focuses on his ideas about design, technology and methodological requirements for lessons of foreign language. He believes that the appropriate methods are determined by the curriculum, set of educational goals and age characteristics, and capabilities of students.*

Keywords: education, design lesson, methods of teaching, classroom practice, historical pedagogy

Михаил Герасков Балеvски е роден на 4 (17) октомври 1874 г. в гр. Берковица. През 1891 г. завършва Ломското педагогическо училище с отличен успех и веднага се отдава на своята професионална кариера като учител. В периода 1906 – 1912 г. е студент в университета в гр. Цюрих, в специалност „Философия и педагогия“. През 1911 г. той успешно защитава докторат с дисертация на тема „Нравствено възпитание, според Хербарт Спенсър, с оглед на неговата морална философия и еволюционна теория“. След завършване на висшето си образование М. Герасков отказва покана да остане в Цюрихския университет. Причините за това са семейството, което е в България, и желанието му да работи в Софийския университет. Той е ерудиран учен с възрожденски дух и сърце, изпълнено със стремеж да даде всичко от себе си за развитието на българската педагогическа наука и за призванието на учителската професия.

М. Герасков е преподавател в Софийския университет в катедра „Дидактика и методика“ в периода 1923-1940 г. Като член на академичната

общност на Университета той дава своя голям принос за поставянето на началото на разработването на университетски курсове по методика на обучението по отделните учебни предмети.

През 1922 г. излиза първото издание на книгата му „Методика за първоначалното и прогимназиално образование”, която е ръководство за учащите се в учителските институти, педагогическите училища и за самообразование. Тя е посветена на методиката по отделните учебни предмети в отделните училищни степени. Още в предговора и авторът посочва причините, подтикнали го да напише този труд. В българския педагогически печат често се разглеждат въпроси от областта на методиката по отделните учебни предмети, но те са изолирани и представят отделни и различни схващания. Неговата цел е да даде едно цялостно и съвременно за тогава гледище, което да служи за подготовката на бъдещите учители и на тези, които се стремят към разширяване на педагогическата си подготовка – за самообразованието на учителите. През първата половина на ХХ в., до първото издание на книгата на М. Герасков в педагогическата литература се използват методиките на Ст. Басаричек (1848-1918) и на Т. Бенев, които са в духа на хербартианството и конкретните указания следват хербартианския модел на обучение. През този период в българския педагогически печат съществуват само отделни статии, голяма част от които са посветени на методиката в първоначалното училище. Това по своята същност е голям принос на М. Герасков за развитието не само на методиката на обучение по отделните учебни предмети за всички училищни степени в българската образователна система през този период, но и на дидактиката и педагогиката като цяло.

Книгата му е преиздавана последователно четири пъти, второто издание е през 1924 г., третото през 1928 г., а четвъртото – през 1942 г. Това е показател за добрата оценка, която се дава на труда на М. Герасков. Всяко едно издание е съобразено с училищната програма на българската образователна система и настъпилите промени в нея. Правят се допълнения, обогатяват се литературни източници, които авторът ползва във всяко издание. През 1946 г. книгата е публикувана под заглавие „Методика на учебните предмети в основното училище”. Този факт показва, че до средата на ХХ в. неговите идеи са високо ценени и оказват влияние върху останалите изследователи в тази област.

Съвременната методика на чуждоезиковото обучение непрекъснато се развива и това неминуемо е обусловено от целенасочеността науката да е адекватна на реалността и обществените изисквания. В началото на ХХI в. глобализацията постави формирането на езиковата компетенция като едно от важните условия за успешното социално и личностно реализиране на човека. В днешната наука, посветена на тази проблематика се дискутират въпроси относно учебното съдържание и усъвършенстването на отделните методи в обучението по чужд език. Акцентира се на психофи-

зиологичните и когнитивните особености на подрастващите, за да се достигне до оптималния вариант на това, на което трябва те да се обучават и да се осъществи образователната цел. Целта на настоящето историко-педагогическо изследване е да представи схващанията на М. Герасков за методиката на обучение по чужд език в началната и прогимназиалната училищни степени, и да се открият идеи релевантни на съвременността. Историческото познание дава възможност да се изведат идеи, които да се определят като насоки за усъвършенстването на съвременната образователна наука.

В своята „Методика”, при разработване на учебната единица в клас М. Герасков следва модела си на обучение, в който се обособяват четири момента – изясняване целта на урока, подготовка за преподаване на новия учебен материал, даване на новото знание, приспособяване и упражнение на придобитите знания (по-подробно виж: Илиева, 2014).

В методическите си схващания М. Герасков засяга въпроси, свързани с методиката на обучение по чужд език в началното училище, независимо, че то не е застъпено в учебния план. Той посочва, че основната задача в този училищен период е формирането на слухови представи у ученика. Според него е важно детето да свикне да схваща ясно чуждите изрази и да може правилно да ги изговаря. Той препоръчва първите уроци да се отнасят до предмети и действия, които са в близост до децата. Необходимо е акцентът в тези уроци да е върху устната реч, а това може да се реализира чрез разговор между учителя и учениците, или чрез разказ. Методикът определя, че при чуждоезиковото обучение широко приложение има нагледният принцип, като е необходимо неговата употреба постепенно да се ограничава. Последователно, за правилното и по-съвършено овладяване на чуждия език е необходимо и обучение по четене и писане. Аргументът на М. Герасков за това е, че чрез тях учениците получават знания за правописа, за точния им израз и за по-трайното запомняне на думите и изразите. В своите методически препоръки той посочва, че в началното училище не е необходимо граматиката да се изучава системно. При преподаването на новото знание препоръчва всяка непозната дума да се извежда отделно и да се посочва произношението на буквите. Посочва и по-честото хорово изговаряне. Според него са важни следните стъпки: всяка дума се произнася от учениците, след което учителя я записва на дъската, а учениците в своите тетрадки. В упражнението се използват, както в обучението по български език, диктовката и преписването на думи и текстове (Герасков, 1946, с. 152-157).

При представянето на своите методически възгледи за чуждоезиковото обучение в прогимназията М. Герасков посочва, че на първо място трябва да се постави овладяването и усъвършенстването на родния език в училищното образование. Според него е погрешно схващането за ранното чуждоезиково обучение. Определя за най-подходящ, от психологическа

гледна точка, директния метод. Той посочва, че изучаването на чуждия език трябва да следва естествения път, по който детето е изучавало родния си език, като добавя, че има и определена специфика, а именно както при родната реч има много механичност, която по същия начин се проявява и в чуждоезиковото обучение. Методикът счита, че най-добрия начин за овладяването на чужд език е, когато се постига силна асоциация между слуховите и говорно-двигателните представи. За реализирането на тази задача е необходимо повторение на изразите от самите ученици. В противен случай, когато думите и изразите се изговарят само от учителя, подрастващите подобряват своите слухови представи и успешно разбират значението им, но ги изговарят неправилно, защото няма да се репродуцират напълно представите, пояснява М. Герасков. При чуждоезиковото обучение упражненията в изговаряне и повторение на различни словесни изрази е необходимост. Важно е всяка една дума да се превежда на родния език, с което се запомня нейното смислово значение. Той посочва, и тук както при обучението по български език, четири основни направления. Те са – говор, четене и превод, граматика и писане, които се реализират във всяка методическа единица.

М. Герасков дефинира и задачата на чуждоезиковото обучение в прогимназията. Тя се изразява в това да привикне подрастващия да може да чете в задоволителна степен, да пише прочетеното на чуждия език, както и да усвои най-често употребяваните изрази (Герасков, 1928, с. 94).

При анализа на отделните степени в урока, той счита за най-правилно целта на изложението да се изрази на чуждия език. Основното методическо изискване, което поставя в момента на подготовката е повторението да има допир не само с предишния урок, но и с по-рано изучаваните уроци. Това според него е необходимо, защото по този начин учениците затвърдяват думите и изразите, особено онези от тях, с които не си служат често. Това изискване е важно и за съвременната методика на чуждоезиковото обучение. По-честите повторения на изучавания учебен материал са важни за усвояването на думи и изрази от чуждия език. Основно правило за усъвършенстването на езика е повторението и особено устното и писмено изразяване. При преподаването на новия учебен материал М. Герасков посочва, че е важно да се насочва вниманието от страна на учителя към правилното произношение на всяка нова дума. В този аспект той препоръчва хоровите повторения да са по-ограничени, за да може учителят да следи произношението на отделните ученици. Новите думи по обем не трябва да са много, с което се обуславя успешното обучение. След запознаването с новите думи, учителят устно разказва съдържанието на четивото по картината или предметите и прави препитване. Преминава се към прочит на новия урок от учителя. От особено значение е съдържанието да е разбрано от всички ученици, затова М. Герасков препоръчва то да се преведе от няколко ученика. Желателно е, допълва той, четивото да се прочете

от всеки ученик, но ако това е невъзможно да се осъществи в един учебен час, учителя трябва да организира така изпитването, като в продължение на 2-3 учебни часа всички подрастващи бъдат изпитани. След четенето се преминава към граматика. При необходимост, за разбирането на конкретно четиво, да се знае определено граматическо правило, то се дава в началото на изложението. В приложението се правят писмени упражнения - преписване или диктовка. М. Герасков счита за погрешно изготвянето на съчинения на чужд език от учениците в прогимназиалната училищна степен (пак там, с. 100-102).

В съвременната методика на чуждоезиковото обучение се акцентира на връзката, която трябва да се осъществява между родния и чуждия език. Създават се учебни програми за интегралните взаимоотношения между обучението по български език и по английски език (най-често изучавания чужд език от учениците – вероятно затова е целенасочено към този език разработването им – поясн. мое), с което да се повиши ефективността при формирането на езиковата компетентност на учениците (Димчев 2010, с. 25). В този смисъл възгледът на М. Герасков е напълно актуален.

В своята методика М. Герасков разглежда и психологическите трудности при чуждоезиковото обучение. Той посочва, че поставената цел на чуждоезиковото обучение в училище обикновено има по-ограничени резултати именно поради тези психологически трудности. На първо място, пише той, при изучаването на чужд език учениците не могат да слушат само на него, тъй като те живеят в сферата на майчиния си език. Методикът добавя, че всеки език има свои особености, а това изисква ново приспособление на говорния, мислителния и емоционалния апарат на ученика. При изучаването на родния език детското съзнание е „чисто” от словесни представи и асоциации. При изучаването на втори и трети език (чужд – поясн. мое) при изговарянето на думи и образуването на изрази в повечето случаи става потискане на думи и изрази от родния език. В този смисъл той посочва, че при по-слабо упражняване и по-рядко устно или писмено изразяване на чуждия език, с по-голяма сила трябва да се потиска родния език, който е по-упражняван. Усъвършенстването на родния език дава своето отражение върху конструкцията на чуждия език. Особеностите на изреченията и ударенията и особеното произношение на някои звукове рефлектира при овладяването и усъвършенстването на чуждия език (Герасков, 1946, с. 143-147). Именно на този проблем най-вече акцентира днешната методика на чуждоезиковото обучение. За ограничаването на тези недостатъци, което обуславя високата степен на овладяване на чуждия език, е необходимо да се търсят и посочват интегралните взаимоотношения между родния и чуждия език. Сходна е позицията на М. Герасков. Според него изучаването на чуждия език задълбочава познанията на ученика по български език, защото се извършва сравнение между езиковите и

граматичните форми и се изтъкват особеностите на всеки език (пак там, с. 148). С това тази негова идея има своята актуалност днес.

В заключение следва да се посочи, че мисълта на М. Герасков преди всичко подрастващият трябва да овладее и усъвършенства своя роден език, може да се определи като ярна. За ефективното постигане на заложените образователни цели е необходимо спазването на корелацията родноезиково и чуждоезиково обучение. Днес се отдава голямо значение на ранното изучаване на чужд език. Важно е в методиката на чуждоезиковото обучение да се търсят и най-вече да се използват интегралните връзки между родния и чуждия език. Друг основен момент е формирането на умения за общуване на чуждия език. Често в чуждоезиковото обучение се акцентира на писмени упражнения и овладяването на граматически правила, а се пренебрегва устната реч. В този смисъл идеята на М. Герасков за последователното формиране на уменията подрастващите да изразяват своята мисъл правилно в устна и писмена форма е актуална.

ЛИТЕРАТУРА

1. Герасков, М. (1928): Методика на първоначалното и прогимназиалното образование: Ръководство за учащите се в учителските институти, педагогическите училища и за самообразование. Враца.
2. Герасков, М. (1946): Методика на учебните предмети в основното училище . София.
3. Димчев, К. (2010): Методика на обучението по български език в съвременното научно пространство. В: Образование, г. XIX, бр. 2, с.13-43.
4. Иванова, Н. (2006): Ръководство по лингвистични особености при усвояването на чужд език в детска възраст. Бургас.
5. Илиева, М. (2014): Михаил Герасков (1874-1957) – модерният педагог. София.

Гл. ас. д-р Марияна Илиева
Софийски университет „Св. Климент Охридски”
Факултет по педагогика
E-mail: m.ilieva@fp.uni-sofia.bg